

**मुलुकी ऐनले दिएको
महिलाको अधिकार**

मूल्की
ऐनले
दिएको
महिलाको
अधिकार

जिफन्ट प्रकाशन

मुलुकी ऐनले दिएको महिलाको अधिकार

लेखक :

विन्दा पाण्डे

संवाद तथा सम्पादन :

विष्णु रिमाल

विशेष सहयोग :

उमेश उपाध्याय, कवीन्द्र शेखर रिमाल,
बुद्धि आचार्य, विना श्रेष्ठ, रमेश बडाल

व्यवस्थापन :

विनोद श्रेष्ठ

चित्र :

बासु क्षितिज

आवरण/ले-आउट तथा मुद्रण व्यवस्थापन:

एम्ज माउस, पुतलीसडक, काठमाडौं, २६५९४४ ।

इमेल : msmouse@wlink.com.np

प्रकाशक :

नेपाल ट्रेड यूनियन महासंघ

प्रकाशन सहयोग :

कमिटी फर एशियन ओमेन (CAW), थाइल्याण्ड ।

प्रथम प्रकाशन : अगस्त, २००२

पत्राचार :

नेपाल ट्रेड यूनियन महासंघ

पोस्ट बक्स नं. १०६५२, मनमोहन मजदुर भवन

जिफन्ट प्लाजा, पुतलीसडक, काठमाडौं, नेपाल ।

फोन : २४८०७२ फ्याक्स : २४८०७३

इमेल : info@gefонт.org

मूल्य : १०।-

© GEFONT 2002

महिला
अधिकार-मानव
अधिकार, अंपूर्ण क्षेत्रमा
अमान अधिकार !

महिलाहरूले अधिकारको लागि बर्षौं देखि संघर्ष गर्दै आएका छन्। यो संघर्ष बहुदलीय व्यवस्था स्थापना भएपछि संसदको विषय पनि बन पुग्यो। “महिलाको संपत्तिमाथिको अधिकार” को नामले हाम्रो समाजमा यो संघर्ष चर्चित रह्यो। आजभन्दा छ वर्ष पहिले २०५२ सालमा संसदमा मुलुकी ऐनको एघारौं संसोधन पेश गरियो। यो विधेयक “महिलाको सम्पत्ति विधेयक” नामले चर्चित भयो।

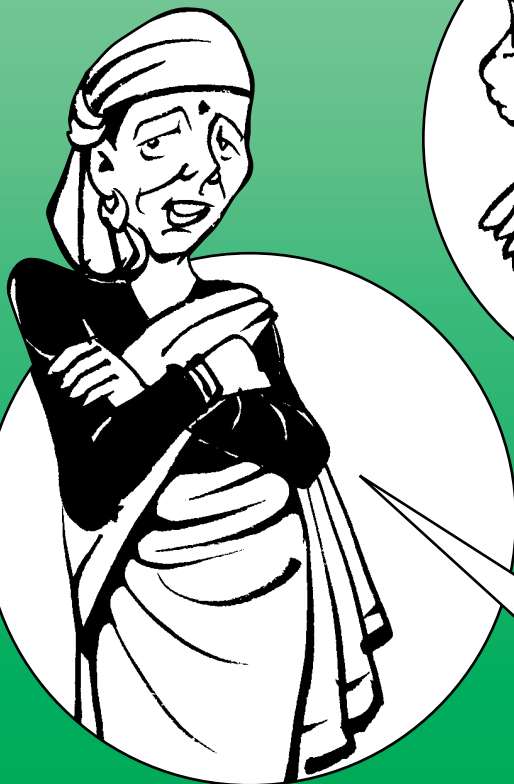
प्रतिनिधि सभाले यो विधेयकलाई २०५८ साल असोजमा पारित गरेता पनि राष्ट्रिय सभाबाट अस्वीकृत भएकोले २०५८ साल चैत्र १ गते प्रतिनिधि सभाबाट यो विधेयक दोस्रो पटक पारित गरियो। राजदरवारबाट लालमोहरे लागे पछि यो ऐनको रूपमा कयाशिल हुनेछ।

यो मुलुकी ऐन
भनेको के हो?

यक्षलाई किन
शंशोधन गर्न परेको?

यक्षलाई कहिले
कहिले शंशोधन
गरियो ?

मुलूक भनेको देश हो । देशका जनताको रीती-थिती, अर-प्यवहारलाई प्यवबिधत गर्न अनाईएको कानूनलाई मुलूकी ऐन भनिन्छ ।

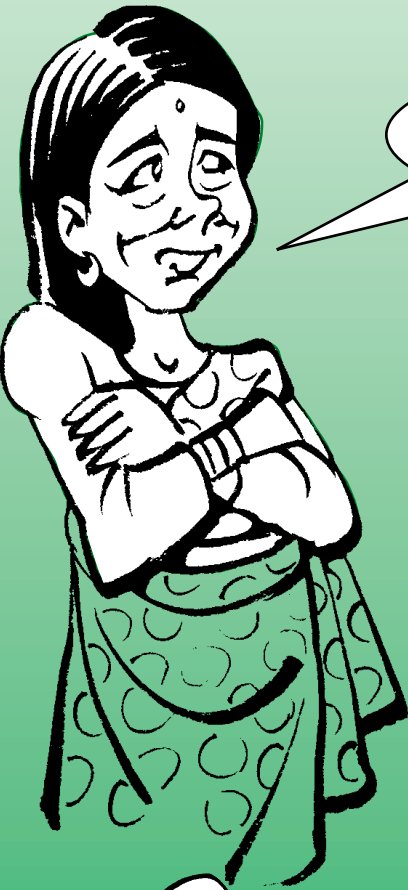
नेपालमा सधैभन्दा पहिले वि.सं. १९९० सालमा राजा भुब्रेन्द्रले मुलूकी ऐन अनाएका थिए। त्यो ऐनलाई ब्बाबेज गरी २०२० सालमा राजा महेन्द्रले नयाँ मुलूकी ऐन घोषणा गरे ।

समय समयमा प्यवहार मिल्दो अनाउन यस्ता ऐनलाई संभदले संशोधन गर्ने गर्छ ।

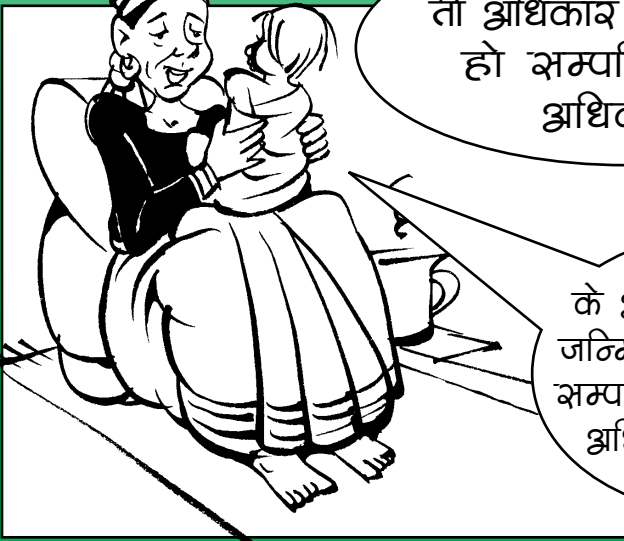
मुलूकी ऐन-२०२० मा पनि थुप्रै अमिल्दा कुराहरू थिए। त्यसैले यसमा पटक पटक संशोधन गरियो । तर जत्तिपटक संशोधन गरे पनि महिलाहरूले माग गरेजति अधिकार भने पाउन सकेनन्। त्यसैले महिला आन्दोलनकारीहरूको पछिल्लो संघर्षले निर्णयक तहमा हाम्रो संसदलाई पुर्‍याई दियो । एघारौँ चोटीको यो संशोधनले महिलाको पक्षमा केही अधिकार थप गयो।

यो अंशोधनले के के
अधिकार थप्यो?

ती अधिकार मध्ये पहिलो
हो अम्पति माथिको
अधिकार !

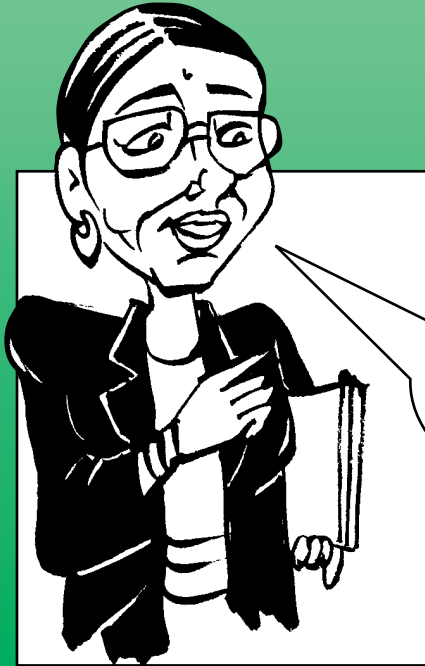

के अर्थ छोडीले पनि
जन्मिने थितिकै पैतृक
अम्पतिमाथि छोराअरह
अधिकार राखिछन्
त?

राखिछन् । आशु
आमाले छोरा र छोरी छीच पालन
पोषण, शिक्षा र स्वास्थ्य जस्ता कुरामा
विभेद गर्न पाउदैनन् । त्यस्तो गरिएमा
छोरीले अधिकारको लागि दावी
गर्न सकिछन् ।

छिहे पछि त
सबै संपत्ति फिर्ता गर्नु
पर्छ रे नि त?

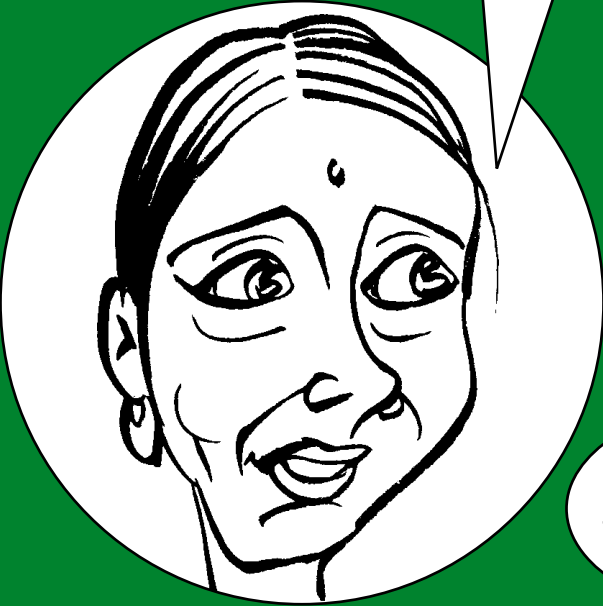
हो, विवाहपछि भने
उनले आशुआमापट्टिको सम्पत्तिमा
अंशको दावी गर्न सकिदैनन् । तर, विवाह हुने
पित्तिकै श्रीमतीले श्रीमानको सम्पत्तिमाथि असाक्षीको
अधिकार राखिछन् । पहिला यस्तो अंश पाउन विवाह
पछि पनि १५ वर्ष कुनु पर्दथ्यो । छिहे नभएका
महिलाको त संपत्ती पाउन ३५ वर्षको
उमेर हुनुपर्दथ्यो ।

विधवा महिलाले कुनै पनि समय परिवारवाट आफ्नो
अंश लिएर भिन्न बस्न पाउछिन् । यस्तै विधुवा महिलाले
अर्को विवाह गरेमा आफ्नो अंश आफुबुशी गर्न पाउछिन् ।
सन्तान भएकी विधुवा रहिछन् भने सन्तान नावालक
रहेसम्म सन्तानको पालन पोषण र शिक्षा दिक्षा सोही
सम्पत्तिवाट गर्नु पर्छ । सन्तान बालिग भएपछि उनले
आफ्नो अंशभाग आफुबुशी गर्न पाउछिन् ।

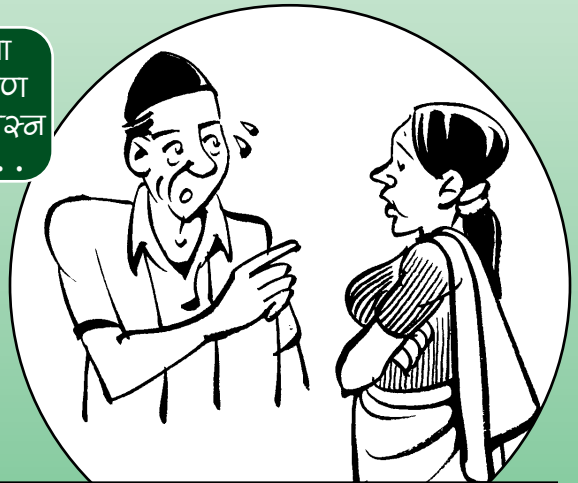
दोषो
विषय
सम्बन्ध
विच्छेद
संग
सम्बन्धित
छ ।

के के भएमा
महिलाले आफ्नो लोठनेसंग
संबन्ध विच्छेद गर्न
पाउँछन्?

यस्ता धेरै
कारणहरू छन्...

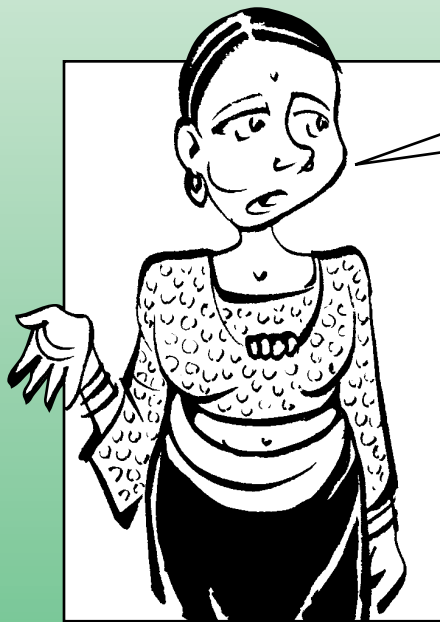
विवाहपछि शारीरिक वा मानसिक यातनाका कारण श्रीमान र श्रीमती सँगै बस्न नसक्ने अवस्था भएमा...

श्रीमानले अर्की महिलासँग शारीरिक सम्बन्ध राखेमा...

लोग्ने नपुंसक भएमा वा निको नहुने यौन रोग लागेमा पनि श्रीमतीले सम्बन्ध विच्छेद गर्न पाउछिन्।

सम्पन्ध विच्छेद
भएपछि अंश के
हुन्छ नी !

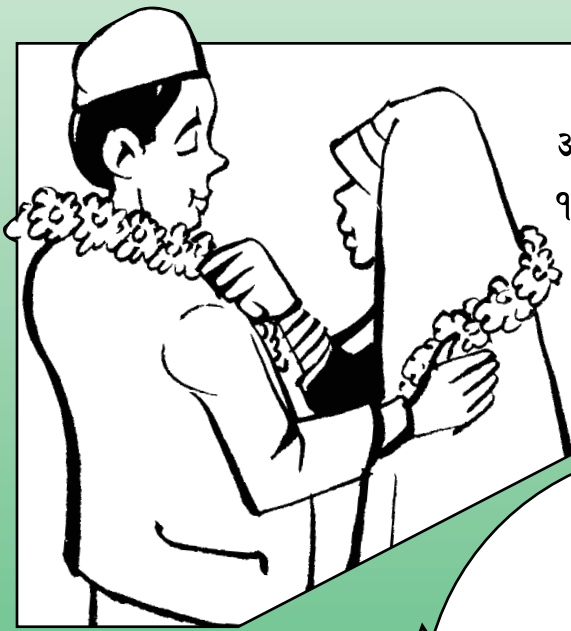
यसरी सम्पन्ध
विच्छेद हुँदा, सम्पन्ध
विच्छेद हुनुभन्दा पहिला नै
श्रीमतीले श्रीमानको अंशबाट
आफ्नो अंशभाग छुट्याएर
लिन सकिन्छ ।

तेस्रो विषय
विवाहसंग
सम्बन्धित
छ...

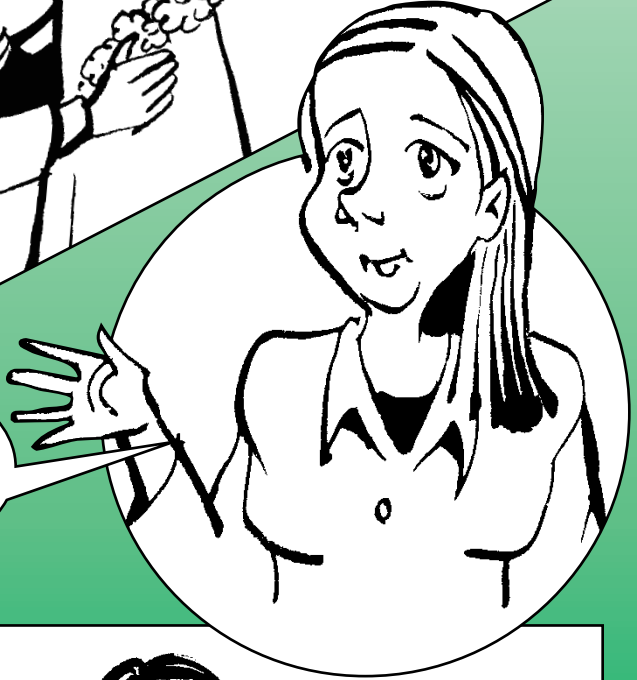

केटा वा केटीले कति
वर्षको उमेर पुगेपछि विहे गर्न
पाउँछ न्?

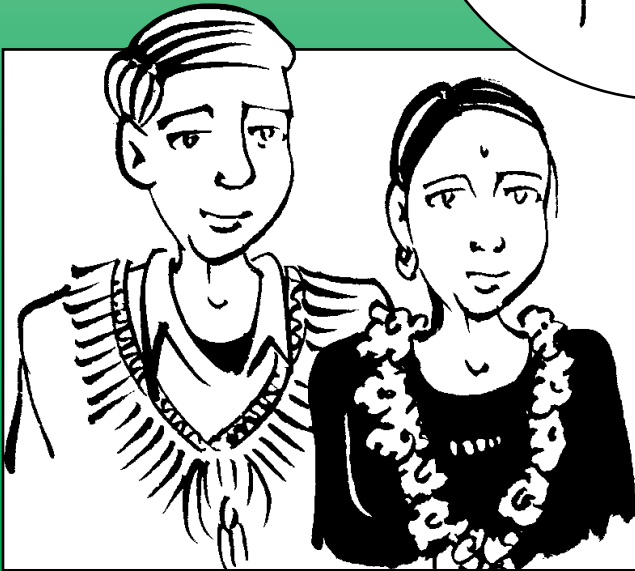

महिला वा पुरुष दुवैले
अभिभावकको सहमतीमा
१८ वर्ष उमेर पुरा गरेपछि
विवाह गर्न पाउंछन् ।

आफू
खुशी नी ?

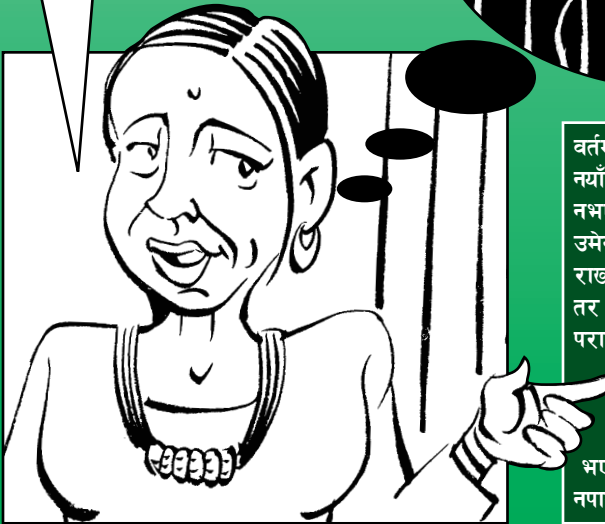

आफू खुशी भए
२० वर्षको उमेर
पुरा गरेपछि विवाह
गर्न सक्छन् ।

अहु विहे आरे
के व्यवस्था
छ?

पुरुषले एउटा श्रीमती
हुँदाहुँदै अर्की विवाह गरेमा एकदेखि
तीन वर्षसम्म कैद र पाँच हजारदेखि
पच्चिस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने
नयाँ व्यवस्था थप भएको छ ।

वर्तमान संशोधनले धर्मसन्तान संबन्धि
नयाँ व्यवस्था गरेको छ । आफ्नो सन्तान
नभएको महिला वा पुरुषले ३० वर्ष
उमेरको फरक पारी धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री
राख्न पाउँछन् । पहिले छोरी भएका
तर छोरा नभएकाहरूले आफ्नै छोरीलाई
पराई ठानी अर्काको सन्तानलाई धर्मपुत्र
राख्ने गर्थे र त्यो कानूनी रूपमा
मान्य थियो । तर एघारौँ संशोधनले
छोरा वा छोरी कुनै पनि सन्तान
भएको व्यक्तिले धर्म सन्तान राख्न
नपाउने व्यवस्था गरेको छ ।

वर्तमान संशोधनले महिलालाई गर्भपतन गर्ने अधिकार दिएको छ ।

यो के
भनेको हो ?

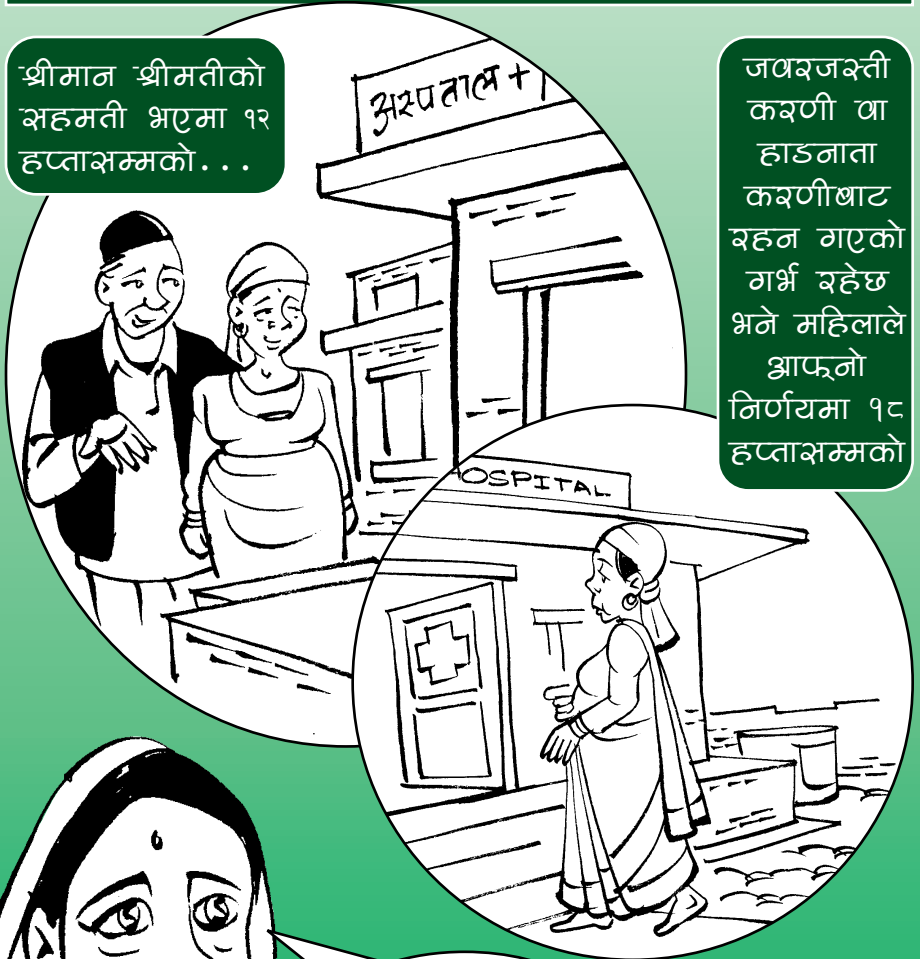
पिइएका धेरै देशहरूमा आमाको स्वास्थ्यको विशेष ध्यान दिईन्छ। गर्भवती महिलालाई अर्थात् जन्म दिँदा खतरा हुने भए डाक्टरको सल्लाह अमोजिम गर्भ तुहाउन समेत लगाईन्छ । कतिपय समयमा अलात्कारको कारण गर्भवती भएका महिलाको गर्भपतन गराउने पनि कानूनी व्यवस्था छ । कतिपय अवस्थामा आमा दुवैको सहमती गर्भपतन गर्न दिने कानूनी व्यवस्था गरिएको पाईन्छ ।

छि..छि..
छि, आफ्नै
सन्तान नी कसैले
फर्चाँकछ ?

यो संशोधनले...

श्रीमान श्रीमतीको सहमती भएमा १२ हप्तासम्मको...

जघरजघती करणी वा हाडनाता करणीबाट बहन गएको गर्भ बहेछ भने महिलाले आफ्नो निर्णयमा १८ हप्तासम्मको

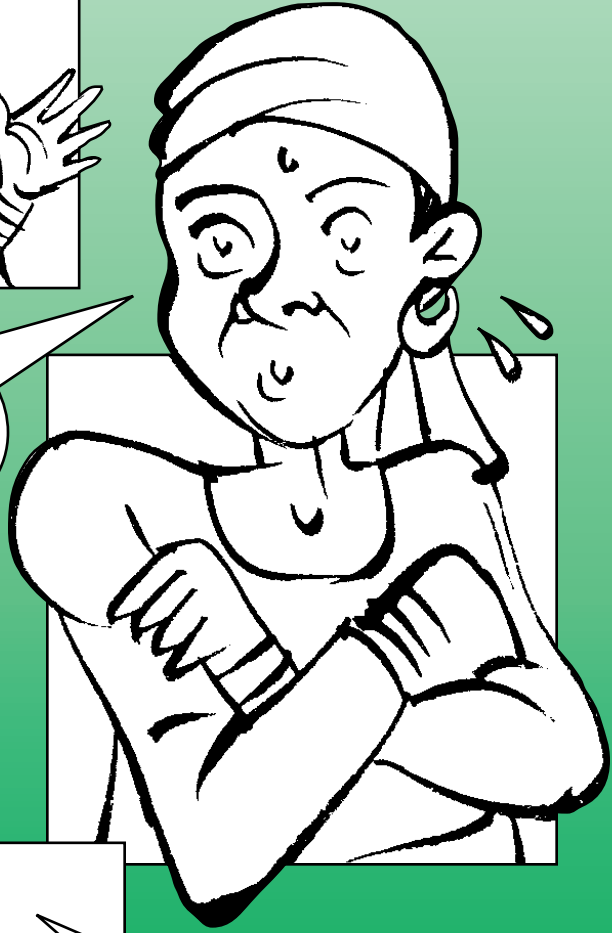
...गर्भपतन गर्न सकिने व्यवस्था गरेको छ ।

गर्भपतन जथाभावी गर्नबाट भने कानूनले बन्देज लगाएको छ । करकाप वा प्रलोभनमा पारी, गर्भको बच्चा छोरा वा छोरी के हो त्यसको लिंग पत्ता लगाई गर्भपतन गराउन भने पाइदैन । करकाप वा प्रलोभनमा पारी गर्भपतन गराउने र भ्रूणको लिंग पत्ता लगाउनेलाई तीन महिनादेखि छ महिनासम्म जेल सजाय हुन्छ । यस्तै, लिंगका आधारमा गर्भपतन गर्ने गराउनेलाई थप एक वर्षको कैद सजाय हुने व्यवस्था गरिएको छ ।

यो रंशोधनले
दिएको अधिकार यती
नै हो त?

अलात्कारीलाई
कुनै कारणाही
हुँदैन?

किन नहुनु ?
भन् कडा कारणाही
हुन्छ ।

यो संशोधनमा महिला अधिकारसंग जोडिएको अर्को विषय बलात्कार संबन्धि हो ।

कुनै पनि अप्रथामा महिलालाई बलात्कार गर्नेलाई कडा सजाय हुन्छ ।

बलात्कार हुने महिला, १० वर्षमुनीको नाबालिक भएमा अपराधिलाई १० देखि १५ वर्षसम्मको कैद सजाय...

१० वर्षमाथि र १६ वर्षमुनिको बालिका भएमा ७ देखि १० वर्षसम्मको कैद सजाय...

१६ वर्ष वा ओ भन्दा थुटि
उमेरको महिला भएमा ५
देखि ७ वर्षभम्मको कैद
भजाय...

कुनै पनि उमेर समुहमा पर्ने अशक्त वा अपांग वा गर्भवती महिलालाई
थलात्कार गर्नेलाई र कुनै पनि महिलामाथि सामुहिक थलात्कार गर्नेलाई....
...तोकिएको भजायमा थप पाँच वर्षको कैद भजाय हुने
व्यवस्था यो संशोधनल गरेको छ ।

सुलुकी ऐनको एघारौँ संसोधनले छोरीले पनि जन्मका आधारमा छोरा सरह अंश पाउने अधिकार दिएर छोरा-छोरी बीच समान व्यवहार त गन्यो । तर यसले पनि विवाहका आधारमा छोरा र छोरीको विचमा भेदभाव कायमै राख्यो ।

ओ हो ! यती धेरै
आधिकार !!!

त्यसो भए यी
आईमाईहरूको कन
कन के का
लागि ?

विवाहका
आधारमा भेदभाव
भन्नाले . . .

विवाहका
आधारमा भेदभाव
भनेको के ?

महिलाले
विवाह
भएपछि
आफूले
पाएको
सम्पत्ति फेरी
माइती
पट्टिको
हकधालालाई
फिर्ता गर्नु
पर्ने...

तर विवाह
गरेको
आधाबमा
छोडाले पैत्रिक
सम्पत्ति फिर्ता
गर्न नपर्ने
कानूनी
व्यवस्था हो ।

छोरीले पाएको सम्पत्ति पनि विवाहपछि फिर्ता गर्न नपर्ने गरी एउटा स्वतन्त्र नागरिक सरहको अधिकार पाउनु पर्दछ । यो प्रावधान अपुताली सम्बन्धि अधिकारमा पनि वरावरी हुनु पर्दछ, जुन अहिलेको संशोधनले दिएको छैन । यसै गरी अंशको अधिकारमा नेपाली महिलाहरू एक पाइला अगाडि गए पनि बंशको अधिकारमा अझै परिवर्तन भएको छैन । आमाको नामबाट सन्तानले नागरिकता पाउने व्यवस्था यो संशोधनले अझै पनि आत्मसात गर्न सकेको छैन । एघारौँ पटकको संसोधनबाट पारित भएको कानून पनि आफैमा पूर्ण छैन- यसलाई सवैले स्वीकारेका छन् । तर यसले नेपाली महिलाहरूको कानूनी हैसियतलाई अवश्य पनि एक कदम अगाडि बढाएको छ । यस्तो अवस्थामा यस संसोधनले दिएको अधिकारलाई कार्यान्वयनमा लैजाने र बाँकी अधिकारको लागि आन्दोलन जारी राख्नुपर्छ । प्राप्त अधिकारको उपभोग र बाँकि अधिकारको लागि आन्दोलन अगाडि बढाउने विषय नै आजको आवश्यकता हो ।

महिला- पुरुष, बराबरी !

हाम्रो आन्दोलन जारी छ !

महिलामाथिको सबै प्रकारको

भेदभाव अन्त्य गर !

हाम्रो माग पुरा गर !

